

ISTORICUL ȘERBAN PAPACOSTEA LA 80 DE ANI

Devenit de curând octogenar, istoricul Șerban Papacostea s-a născut în București, la 25 iunie 1928, în rândurile unei familii de intelectuali aromâni, preocupați din vechime de cultura și civilizația comunității lor, dar și a românilor în ansamblu. Bunicul său, Gușu Papacostea, a înființat, împotriva voinței autorităților, prima școală românească în Macedonia, iar tatăl, avocatul Petre Papacostea, un apropiat al mareșalului Alexandru Averescu, a fost o personalitate a Bucureștilor interbelici. Unchiul istoricului, clasicistul Cezar Papacostea și balcanologul Victor Papacostea, au completat galeria personalităților culturale din această familie.

Cercetătorul Șerban Papacostea s-a format în cadrul Universității din București, fiind absolvent al Facultății de Istorie și Geografie, ca elev fidel și admirator al lui Gheorghe I. Brătianu, dar și al unei elite de alți mari profesori de stirpe nobilă, care au conferit strălucire europeană școlii istorice din capitala României. De la Gheorghe I. Brătianu a învățat meseria de istoric medievist, a prins gustul științelor auxiliare și al aprofundării surselor, dar mai ales arta corelațiilor neașteptate, metoda integrării faptelor de istorie românească în mersul general al proceselor istorice, relevarea interferențelor dintre Apus și Răsărit, în această regiune de frontieră. Un alt maestru și apoi director (al Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”, al Academiei Române, unde tânărul istoric era cercetător) i-a fost Andrei Oțetea, adevărat sprijin în anii regimului comunist, mai ales când s-au făcut epurările „obsedantului deceniu” și când erau vânați, îndepărtați și condamnați cei cu origine „burgheză”. În acest context, profesorul Șerban Papacostea, alături de alți confrați, a fost deținut politic în timpul regimului comunist.

În anul 1968 a obținut titlul de doctor în istorie, cu o teză premiată ulterior de Academia Română și intitulată *Oltenia sub austrieci (1718–1739)*. După 1989, au urmat o serie de prestigioase recunoașteri interne și internaționale ale mării personalități, ale contribuțiilor sale fundamentale. Astfel, istoricul a devenit membru corespondent al Academiei Române, membru (pe urmele lui Gheorghe I. Brătianu) al Academiei Ligure de Științe și Litere din Genova, codirector al revistei „Il Mar Nero” din Italia și coeditor al colecției „Rumänienstudien” (Germania). Între 1990 și 2001 a fost directorul Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” din București. Începând cu anul 1996, a fost profesor asociat la Facultatea de istorie și științe politice a Universității „Ovidius” din Constanța.

După teza de doctorat, unanim apreciată și care trata o temă de istorie modernă românească în context central și sud-est european, atenția istoricului Șerban Papacostea s-a îndreptat tot mai mult spre Evul Mediu, spre secolele XIII–XV, cu accent pe formarea și afirmarea statelor românești, ca și – pe aceleași urme ale ilustrului său profesor – spre rolul Mării Negre de placă turnantă a politicii din

această largă regiune de la confluența dintre Europa și Asia. A publicat, în acest sens, lucrări de referință, traduse în mai multe limbi, cum ar fi: *Geneza statului în evul mediu românesc* (1988, reeditată în 1999), *Români în secolul al XIII-lea. Între cruciată și Imperiul Mongol* (1993, cu o variantă în limba engleză, apărută la Cluj, în 1998), *Ștefan cel Mare domn al Moldovei, Evul Mediu Românesc. Realități politice și curente culturale* (2001), *La Mer Noire, carrefour des civilisations* (2006), *Marea Neagră, răspântie a drumurilor intercontinentale (1204–1453)* (în colaborare cu Virgil Ciocâltan), *Studii de istorie românească. Economie și societate (secolele XIII–XVIII)*, apărută în 2009 și altele. A iluminat și relevat astfel tablouri cvasinecunoscute sau total ignorate ale trecutului, punând accentul pe divizarea Europei între „latini” și „greci”, pe locul românilor în acest eșichier politic și confesional; a descifrat mecanismul statutului inferior al românilor din Transilvania; a pus în lumină alcătuirii politice românești care, de la cumpăna secolelor XII și XIII, au condus spre marile agregări statale din secolul următor; a legat, pe bună dreptate, soarta românilor din Transilvania de formarea statelor românești de sine stătătoare, desprinse din sistemul teritorial de dominație a Ungariei; a cercetat cu acribie statutul internațional al Moldovei în secolul al XV-lea, relevând echilibrul atins de țara românească de la răsărit de Carpați, sub Ștefan cel Mare, între cei trei factori de putere, anume Ungaria, Polonia și Imperiul Otoman; a adus contribuții la studiul rolului venețienilor, dar, mai ales, al genovezilor în comerțul pontic și în agregările politice ale românilor etc.

Împiedicat de oamenii regimului comunist să ajungă la catedra universitară, atunci când ar fi putut da pe deplin măsura valorii sale excepționale, istoricul Șerban Papacostea a depășit acest interdict prin rolul, asumat în chip conștient, de îndrumător al tinerilor, aflați pe calea formării ca medievști. Această asumare a venit de la sine, prin „asaltul” la care a fost supus de către tinerii înșiși, dornici de cunoaștere, care băteau la porțile, mereu deschise, ale casei sale ori ale Institutului de Istorie „Nicolae Iorga”. Generozitatea, pricepera, cunoașterea desăvârșită a surselor latine, grecești și slavone, corelațiile neașteptate și pline de sevă erau tot atâtea motive de apropiere de profesor. În acest fel, dialogul cercetătorului Șerban Papacostea cu istoricii în formare a fost mereu viu și continuu, încât se poate spune, cu deplină îndreptățire, că el a fost și profesor și că a format în jurul său școală.

Autor de lucrări fundamentale în câmpul medievisticii, creator de școală istorică, îndrumător de instituții, istoricul a fost mereu prezent în inima Cetății, în viața semenilor săi, fără să facă rabat de la convingerile sale, de la principiile moralei, de la dreptate și adevăr. Apărând valorile umane în general, a pledat pentru o deontologie a cercetării trecutului în special, care poate servi drept model tinerei generații de istorici. La ceas aniversar, îi dorim istoricului și profesorului nostru Șerban Papacostea puterea de a duce mai departe menirea sa de iscoditor al lumii medievale și vocația de om între oameni.

Prof. univ. IOAN-AUREL POP
Membru corespondent